

AHLAKLI BİREYDEN ERDEMLİ TOPLUMA (DÜRÜSTLÜK, GÜVENİLİRLİK, SAMİMİYET VB.)

و انك لعلی خلق عظیم (Kalem, 68/4).

"الاسلام حسن الخلق" el-Hindî, Kenzû'l-Ummâl, III, 17. No:5225.

Aziz Mü'minler

"Ahlak" "hulk" kelimesinin çoğuludur. "Hulk", din, tabîat, huy, karakter, seciye, hal ve hareket anlamlarına gelir.

Edep, terbiye, birr, takva, sıdk, istikamet, amel-i salih, hayr, maruf, ihsan kelimeleri eş anlamda; ayıp, fuşş, münker, zulüm, bağı, seyyie, israf, fisk, fücür, nifak, fesat, günah ve yasak kavramları zıt anlamda "ahlak" kavramının mana alanını oluşturur.

"Ahlak", İslâmî bir kavramdır. Câhiliyye döneminde Arap toplumunda bu kelime kullanılmamıştır.

"Ahlak"; insandaki iyi ve kötü huyları ifade eder. Dolayısıyla ahlak "iyi ve kötü olmak üzere iki kısma ayrılır:

- İyi ahlak; Kur'ân'a, Sünnete ve akl-ı selime uygun olan söz, fiil ve davranışlardır.
- Kötü ahlak ise; Bunun tam tersidir, yani Kur'ân'a, Sünnete ve akl-ı selime uymayan söz, fiil ve davranışlardır.

Buna göre, iman edip sâlih ameller işleyen, İslam'ın emir ve yasaklarına, helal ve haramlarına, öğüt ve tavsiyelerine uyan, insanlarla iyi ilişkiler içerisinde olan, onlara kötülük etmekten sakınan kimse "güzel ahlak" sahibi, aksi davranışta olan kimse ise "kötü ahlaklı" demektir.

AHLAK - İMAN İLİŞKİSİ

Peygamber efendimizin hadislerine baktığımız zaman "ahlak" kavramının müminin imanının gereği olarak söz ve eylem şeklinde yansıttığı davranışları ifade ettiğini görüyoruz. Şu hadisler bu hususu açık seçik beyan etmektedir:

’اكمل المؤمنین ایمانا احسنهم خلقا‘. ‘Müminlerin iman bakımından en kamilleri ahlakı en güzel olanlardır.’ Ebu Davud, Sünnet, 15.

’ان احسن الناس اسلاما احسنهم خلقا‘ ‘En iyi Müslüman ahlakı en güzel olandır.’ Ahmed, 89.

’En hayırlınız ahlakı en güzel olanınızdır خیارکم احسنکم اخلاقا‘ Ebu Dâvûd, Edeb, 8

Hadislerde kişideki iman ve teslimiyetin mükemmelliği ahlakının mükemmel olmasıyla değerlendirilmiştir. Kişi ahlâkî kurallara ne kadar riayet ediyorsa imanı o kadar kuvvetli, ne kadar ahlâkî zafiyeti varsa o kadar iman zafiyeti var demektir.

Peygamberimiz (a.s.), şu hadislerinde ahlâkî ilkeleri üçer cümle ile özetlemektedir:

اتق الله حيث ما كنت و اتبع السیئة الحسنه تمحها و خالق الناس بخلق حسن

"Nerede olursan ol Allah'a karşı gelmekten sakın, yaptığın kötülüğün, kötü amelin arkasından hemen bir iyilik, iyi bir amel yap ki o kötülüğü yok etsin. İnsanlara iyi ahlak ile muamele et." Tirmizî, Birr, 55

Din olgusu İslâm ile kemâle ermiştir, ve bu son din, insanlığı da düşünce ve eylemde kemalle ulaştırır. Düşüncede kemalin temeli tevhit, eylemde kemalin temeli ise tevhidin -en geniş anlamı ile- hayata geçirilmesidir. Meyvesi ise güzel ahlâktır. . Ahlâkî davranışlar, kişinin benliğinde yer eder ve tabii bir akış içinde onun hayatına yön verirse, ortaya çıkan hâle erdem diyoruz.

Şu halde fazilet/ erdem - bireyi insanî değerler açısından üst derecelere taşıyıp orada tutan ahlâkî davranış ve niteliklerdir. Demekki erdem, ahlâkın bir adım ileri biçimidir.

İnsanı erdemli bir kişi haline getiren temel yönlendirici “bilgi” dir. Çünkü erdem, temelde ahlâkî davranıştır. Ahlâkî davranışlara yönelten etken ise bilgidir. Cahilliğin kötü bir şey olduğunu kavramak, erdeme doğru atılmış ilk adımdır.

Vahyin koyduğu temel ölçüye göre bilginin başı yaratıcı kudreti bilmektir. Temelde bir “eğitim programı” olan dinin nihaî amacı insanı ahlâklı/erdemli kılmaktır. Bu da insanı hedefi ve akıbeti konusunda bilgilendirmek yolu ile olmaktadır. Başta inanç esasları olmak üzere ibadetler ve dini diğer bütün ilkeler insan davranışlarını fıtrata yabancı tutum ve yönelişlerden ayıklayarak kemale ulaşma yolunda düzen ve tertibe sokmaktır.

Bunun en açık pratik sonuçlarını sahabe neslinin hayatında görmek mümkündür. İslâm vahyinin “üzerlerine” indiği bu kutlu neslin ulaştığı üst düzey ahlâkî hayat hadis kaynaklarında “Sahabenin erdemleri” (Fedailü’s-Sahabe) ve “Amellerin Erdemleri” (Fedailü’l-A’mâl) diye geçer. “Erdem üreten eylemlerin sahabeyi erdemli kılması” gibi.

Değerli mü'minler;

Erdem deyince akla insan geliyor, insan deyince de toplum. Zaten tek başına yaşayan bir insanın erdeminden söz etmek pek mümkün olmaz. Çünkü erdem her şeyden önce insanlar arası ilişkilerin gereği/sonucudur. Bu açıdan erdem bireysel olmaktan çok sosyal bir olgu olduğunu söyleyebiliriz. Bireysel erdemler “organize” bir hal alırsa erdemli topluma dönüşür.

Bir davranışın erdem diye nitelenebilmesi için onda üç temel özellik arar Farabi. birinci niteliği iradî oluşudur.

Doğuştan getirilen güzellik, sağlık, soylu bir aileye mensup oluş gibi nitelikler erdem sayılmaz. Gerçek erdem, tamamen iradeye dayalı olarak ve insanî yönelişlerden kaynaklanır. Kısaca gönüllü insanın niteliğidir erdem. Aksi halde erdem, erdem değil bir “makyaj”dır.

*Erdemi erdem yapan ikinci nitelik, sosyal oluşudur. Yalnız sahip olana yarar sağlayan şeye faydalı denilse de fazilet denilemez. Burada, **gerçek bir imana sahip olabilmek için kendi için arzu edilen bir şeyi kardeşi/başkaları için de arzu etmeyi şart koşan hadisi** hatırlatmamak olmaz. Yine Peygamber Efendimiz; “**Faziletlerin en üstünü seninle ilişkiyi kesenle ilişkiyi sürdürmendir.**” (Ahmed b. Hanbel, Müsneâ, III, 438) buyurarak erdem bu sosyal niteliğine vurgu yapmıştır.*

Erdemin üçüncü niteliği, içerdiği hayrın sürekli oluşudur. Sürekli olmayana erdem denilmez.

. Mısırlı edebiyatçı Menfalûti, “Saadet arayan onu erdemli bir nefiste/kişilikte arasın. Aksi takdirde yerin zenginliklerini, göğün hazinelerini elde etse bile, dünya ve ahiretin en bahtsız insanı olur.” der. Buradan hareketle, mutluluğun peşinde olan insan aslında erdem peşindedir, diyebiliriz.

Erdemi istemekle ona sahip olmak arasında uzun ve çileli bir yol vardır.

Halil Cibran'ın :

*“Ve ben derim ki hayat, hayat sahiden karanlıktır,
Saik (yönlendirici) olduğu zaman başka,
Ve her saik kördür, bilgi olduğu zaman başka.
Ve her bilgi beyhudedir, çalışma olduğu zaman başka,*

“Erdemli bir kişi her zaman, her yerde, her ortamda doğruyu söyleyecek, dürüst ve adil olacak, doğrunun, güzelin, iyinin yanında yer alacak, kötünün, haksızın ve zorbalığın karşısında yer alacaktır.”

İslâm ahlâkının öngördüğü örnek insan;

İyilik ve doğruluk üzere, başkalarına maddî yardımda bulunan, namuslu, emanete riayet eden, hoş görü ve bağışlama sahibi, sabırlı, tevazu sahibi, daima sözünde duran, görgülü, insanlarla iyi geçinen, onlara güzel söz söyleyen, yardım sever insandır.

Bu davranışları gösteren insan, cimrilik yapmaz; if tıra etmez; yaptığı iyilikleri başa kakmaz; başkaları nı çekiştirmez; kibirli davranmaz; insanlar arasında bozgunculuk etmez; haset etmekten uzak durur; malını saçıp savurmaz; gösterişten sakınır; zina ve fuhşa tevessül etmez; sarhoşluk ve kumardan uzak durur; büyüçülük vb işlere meyletmez; herhangi bir iş yaparken rüşvet vermez ve almaz.

Aziz Mü'minler;

İslâm'ın öngördüğü toplum da, iyilik ve güzellikleri göstermek, kötülük ve çirkinliklere karşı çıkmak bakımından tüm insanlığa örnek olacak model bir toplumdur.

Elbette bu model, iyilik ve takva hususunda yardımlaşacak; kendisi için istediğini başkası için isteyecek; kendisinden ziyade toplumun menfaatini gözetecek; kötülükleri örtecek; iyiliklere çağırarak; kendisinde tüm ahlâkî değerlerin ve güzelliklerin tezahür edeceği eğitilmiş bireylerden oluşacaktır.

İslâm, insan hayatının bütün yönlerini ıslah etmek, insanların ıslahıyla toplumun ve evrenin ıslahını gerçekleştirmek ister. Bireyden başlayarak topluma ve oradan aleme uzanan bu ıslah süreci evrensel bir mahiyet içerir. Dolayısıyla İslâm ahlâkî, evrensel kazanımları içeren bir yapıdadır. Kuran'da bu evrensel ıslah sürecinin zıddına tutumlar ise daima eleştirilir. Yüce Allah, "O, (senin yanından) ayrılınca yeryüzünde bozgunculuk yapmağa, ekin ve nesli yok etmeğe çalışır. Allah ise bozguncululuğu sevmez" (Bakara, 2/205) buyurur.

Varoluştan sorumlu olmak; hayata saygılı olmak, temel haklara saygı ve onları korumak, marufu emretmek, hoşgörü, maddî ve manevî temizlik, dürüstlük, merhamet, adalet vb. kavramlar İslâm ahlâkının evrensel boyutlarını yansıtan değerlerdir.

Ahlaklı Bireyden Erdemli Topluma geçebilmek için ahlaki değerlere sahip olmamız gerekir. Onlardan bazıları şunlardır;

a- Doğruluk ve Dürüstlük;

İslâm ahlâkının özü olan doğruluk; insanın içi ile dışının, özü ile sözünün bir olması demektir. • Doğruluk, insanın söyledikleri ile yaptıkları arasındaki uyumun adıdır. • Doğruluk, güzel ahlâk sahibi insanın ayırt edici vasfıdır.

Beşerî ilişkilerde doğru davranamayan insanlar, yalancı, sahtekar münafık veya ikiyüzlü gibi sıfatlarla nitelenirler.

Yüce rabbimiz Ahzab sûresinin 70 ve 71. âyetlerinde; "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin ki, Allah sizin işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın." Buyurmaktadır. Başka bir ayeti celilede;

"Allah şöyle buyuracak; 'Bugün, doğrulara doğruluklarının yarar sağlayacağı gündür'. Onlara içinden ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş ve kazanç budur." Maide, 5/119 Başka bir Ayeti celilede;

وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ Hac sûresi 30 'Yalan sözden sakının' buyurmaktadır. Efendimiz sav;

"لَا يَجْتَمِعُ الْإِيمَانُ وَالْكَفْرُ فِي قَلْبٍ امْرِيٍّ وَلَا يَجْتَمِعُ الصِّدْقُ وَالْكَذِبُ جَمِيعًا , وَلَا تَجْتَمِعُ الْخِيَانَةُ وَالْأَمَانَةُ جَمِيعًا"
'n ile küfürbir arada bulunmaz, doğru ve yalanda birarada bulunmaz, emanet ile hiyanet'te birarada bulunmazBir kimsenin kalbinde ima'
Ibn Hanbel, II,349)

Yalan, kötü bir huy ve nifak belirtisidir. Yalancılık, münafıklık alametidir.
Yalan, Peygamberimizin hiç konuşmadığı ve kesin olarak bizlere de yasakladığı bir kötülüktür.

O'nun en büyük düşmanı olan Ebu Cehil bile:

"Muhammed! Ben sana yalan söylüyorsun demiyorum. Ancak getirdiklerini doğru bulmuyorum." demiştir.

Yalan, mü'minin hasleti olamaz. Efendimiz Hz.Muhammed (s.a.v)'in şu sözleri gerçekten çok düşündürücüdürler:

"Tehlikeyi doğrulukta görseniz de doğruluktan ayrılmayınız. Zira kurtuluş ancak ondadır." (et-Tergib ve 't-Terhib,c.2,s.597)

"Dört şey vardır ki, bunlar kimde bulunursa, o kimse katıksız münafık olur. Kimde bunlardan bir şey bulunursa onu bırakıncaya kadar kendisinde nifaktan bir haslet var demektir. (Bunlar): Konuştu mu yalan söyler, söz verirse sözünde durmaz, va'd ederse va'dinden döner, bir dava ve duruşma esnasında haktan ayrılır." (Buhari, İman,24; Müslim, İman,25)

"Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü doğruluk (insanı) iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı, doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında doğru/siddik' olarak tescillenir. Yalandan sakının! Çünkü yalan (insanı) kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi devamlı yalan söyler, yalan peşinde koşarsa Allah katında yalancı/kezzab olarak tescillenir." (M6639 Müslim, Birr,105)

"Kişinin imanı doğru olmaz kalbi doğru olmadıkça. Kalbi doğru olmaz dili doğruları söylemedikçe. Kişi cennete giremez komşusu kötülüğünden emin olmadıkça." et-Tergib ve 't-Terhib, c. III, s. 353.

Bizi aldatan bizden değildir, Müslim, "İman", 43

Değerli Mü'minler

Doğruluk ve güven, hem dünya ve hem de ahiret için vazgeçilmez iki ilkedir.

Fert ve toplumun başarı ve mutluluğu, doğru ve güvenilir olmalarına bağlıdır. Çünkü insanlar, birbirlerine güvenemezlerse yardımlaşamaz, borç para veremez, iyilik yapamaz hale gelirler.

Sadece doğru olmakla yetinmeyip doğrularla beraber olmakta Yüce Rabbimizin emridir;

"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun" Tevbe, 9/119.

b- Samimiyet;

Sahabeden Temîm ed-Dârî anlatıyor: Bir gün Allah Rasûlü (s.a.s.), ashabına hitap ederken, üç kez tekrar ederek şöyle seslendi: **"Din samimi olmaktır. Din samimi olmaktır. Din samimi olmaktır"** Sahabeden bazıları: "Din kime karşı samimi olmaktır ya Rasûlallah?" diye sordular.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.): **"Allah'a karşı, Kitabına karşı, Peygamberine karşı, Müslümanların meşru idarecilerine karşı ve bütün Müslümanlara karşı samimi olmaktır."** diye cevap verdi. Müslim, İmân 95;

İslam'ın özü olarak kabul edilen dört hadisten biri olan bu kutlu ifadeye göre; Din-i Mübin-i İslam'ı kabul eden her insan Allah'a iman ve kulluk, Kur'an'a tabi olma, Hz. Peygamberi (s.a.s.) örnek alma, yöneticilere karşı hakkı söyleme ve toplumsal görevlerini yerine getirme, sınıf ve statü farkı gözetmeksizin bütün Müslümanların ve hatta bütün insanların haklarına riayet etme gibi konularda ciddi bir samimiyet sınavına tabi tutulmuş demektir.

EMANET / GÜVENİLİRLİK

İlk bakışta emanet denilince, korunmak ve istediği zaman sahibine verilmek üzere birisine teslim edilen bir şey akla gelir. Oysa emanet, en küçüğünden en büyüğüne bütün sorumluluklarımızı kapsar. Dolayısıyla emanetten söz edilince hayattaki bütün sorumlulukların akla gelmesi gerekir. Sağlığa dikkat etmek, saklanması istenen bir söz, karı kocanın aralarındaki bir sır, eşyanın doğru kullanımı, herhangi bir görevi yerine getirmek, alış verişte dürüstlük vs. hepsi emanet kavramı içinde anlaşılabilir.

Sevgili Peygamberimiz bu hususu “Müslüman, insanların elinden ve dilinden güvende olduğu kimse dir!” (Tirmizî, İman, 12)

“Ey iman edenler! Yapamayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapamayacağınız şeyleri söylemeniz Allah katında büyük gazap gerektiren bir iştir” (Saff, 61/2-3).

“Bizi aldatan bizden değildir” (Müslim, İman, 164)

SONUÇ

Yaratıkların en değerlisi ve üstünü insandır. İnsanın bu değerini ve üstünlüğünü koruyabilmesi için her şeyden önce şartlarına uygun iman etmesi, yaratılış gayesi olan ibadet görevini yerine getirmesi ve Allah'a karşı gelmekten sakınması gerekir. İbadetlerin temel amacı kişinin imanını koruması, Allah rızasını ve sevgisi kazanması, takvâ ve ahlâkî fazîletlere sahip olmasıdır. İnsanların en değerlisi en muttâkî olanlarıdır. Muttakî olan insan, ilahî emir ve yasaklara uyar, böylece en güzel ahlaka sahip olur. En güzel ahlak Kur'ân ahlakıdır. Kur'ân ahlakına sahip olan insan, kendisine, Yaratanına ve bütün insanlara saygılı olur, söz, fiil ve davranışlarında dürüst olur, edep ve terbiyeli olur.

İnsan ne kadar İslam'ın emir ve yasaklarına uyarsa o nispette güzel ahlak sahibi olur. Ne kadar emir ve yasak ihlal ederse o nispette Kur'ân ahlakından taviz vermiş olur.

İnsanı ahlak sahibi yapan; Allah, sevgisi, Allah korkusu, Allah tarafından sürekli murakabe altında bulunma, âhirette bütün söz, eylem ve davranışlardan sorguya çekilme, neticede iman ve itaatine, inkâr ve isyanına göre cennet veya cehenneme gitme inancıdır.

Yüce Rabbim cümlemizi, aile fertlerimizi ve milletimizi güzel ahlaktan ve erdemden ayırmasın.